

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Barbara Černoša

Analiza stroškov in koristi zimskih Olimpijskih iger v Vancouvru 2010

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Barbara Černoša
Mentor: doc. dr. Branko Ilič

Analiza stroškov in koristi zimskih Olimpijskih iger v Vancouvru 2010

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se mednarodni pisarni na Fakulteti za družbene vede, ki mi je omogočila študijsko izmenjavo na Univerzo v Britanski Kolumbiji in profesorju Clive Chapple, ki nam je zahtevno snov Analize stroškov in koristi predstavil na slikovit in zanimiv način.

Posebna zahvala gre Petri za vso pomoč in podporo. Prav tako bi se rada zahvalila prijateljema Meliti in Marku, ter sostanovalkama, Anji in Simoni, ki so me spremljali in motivirali pri nastajanju tega dela.

Mentorju, doc. dr. Branku Iliču, se zahvaljujem za prosto izbiro teme, za strokovno podporo, potrpežljivost in spodbudo pri nastajanju tega diplomskega dela, in nasplošno pri usvajanju znanja iz ekonomije.

Analiza stroškov in koristi zimskih Olimpijskih iger v Vancouvru 2010

Diplomsko delo si v prvi vrsti zastavlja vprašanje upravičenosti izvedbe olimpijskih iger (OI) v Vancouvru 2010 s stališča analize stroškov in koristi, kot tudi pregled obstoječe literature na tem področju. Izvedba OI bi bila upravičena, če bi vsota koristi, ki bi jih črpali prebivalci Britanske Kolumbije, ki so v največji meri financirali njihovo izvajanje, preseгла vsoto stroškov. Pri raziskovanju tega problema se bomo oprli na teorijo analize stroškov in koristi, in dve študiji. Pri raziskovanju vprašanja se pojavijo dodatni problemi – ali so bile vse OI, izvedene do sedaj, upravičene iz stališča analize stroškov in koristi? Ali bodo OI v Londonu 2012 predstavljale izgubo ali korist prebivalcem Londona? Izhajajoč iz številnih člankov, napisanih na to temo, je prikazana analiza stroškov in koristi številnih preteklih OI za njihove pobudnike.

Ključne besede: Analiza stroškov in koristi, olimpijske igre, Vancouver 2010, mega prireditve.

Cost-Benefit Analysis of the Vancouver 2010 Olympic Games

The thesis primarily aims to raise the question of the justification of the Olympic Games in Vancouver in 2010 from the standpoint of a Cost-Benefit Analysis (CBA), as well as a review of the existing literature on the subject. The implementation of the Olympic Games would be justified if the sum of the benefits, that would be drawn by the people of British Columbia, who provided most of the funds for the project, would exceed the total costs of the project. When researching this problem, the author will rely on the theory of CBA, and two reports from Shaffer, et al. and Intervistas. Further problems arise when exploring the issue - Have all the Olympic Games to date passed a cost-benefit analysis? Will the London Olympic Games of 2012 represent a loss or benefit to the people of London? Drawing from the numerous articles written on this topic, an overview of the benefits and costs of a number of the past Olympic Games will be prepared.

Key words: Cost-Benefit Analysis, Olympic Games, Vancouver 2010, Mega-events.

Kazalo

Seznam kratic.....	5
1 Uvod.....	6
2 Metodološko-hipotetični okvir.....	8
2.1 Cilj in pomen diplomskega dela.....	8
2.2 Hipoteze	8
2.3 Uporabljena metodologija	9
2.4 Zgradba diplomskega dela	10
3 Analiza stroškov in koristi	10
4 Kritika analize stroškov in koristi.....	17
5 Zimske olimpijske igre v Vancouvru 2010.....	19
5.1 Zimske olimpijske igre v Vancouvru.....	19
5.2 Analiza stroškov in koristi zimskih OI v Vancouvru 2010.....	20
6 Študije primerov.....	24
6.1 Financiranje olimpijskih iger	24
6.2 Učinki olimpijskih iger.....	26
6.3 Športni mega-dogodki.....	29
7 Zaključek.....	30
8 Literatura.....	33

Seznam grafov in tabel

Graf 3.1: Računanje neto spremembe družbenih koristi.....	13
Tabela 5.1: Stroški in koristi ter prihodki in odhodki zimskih OI.....	23
Graf 6.1: Delež privatnega/javnega financiranja OI med 1984 in 2012.....	25
Graf 6.2: Naraščanje stroškov olimpijskih iger med leti 1980 in 2014.....	25
Tabela 6.3: Pregled študij ekonomskih učinkov nekaterih OI med leti 1984 in 2004.....	27

Seznam kratic

CAD – kanadski dolar

CBA – cost-benefit analysis/analiza stroškov in koristi

IOC – International Olympic Comitee/mednarodni olimpijski komite

OI – olimpijske igre/zimske olimpijske igre v Vancouvru 2010

VSL – value of a statistical life/statistična vrednost življenja

WTA – willingness to accept/pripravljenost sprejeti

WTP – willingness to pay/pripravljenost plačati

1 Uvod

Zimske olimpijske igre v Vancouvru (v nadaljevanju OI) so potekale med 12. in 28. februarjem 2010. Pred izvedbo OI je Organizacijski Komite objavil, da bo vsota stroškov za provinco Britansko Kolumbijo 1,35 milijarde CAD. Ob koncu OI se je izkazalo, da se je številka povzpela na 1,5 milijarde CAD, kar je velika vsota za davkoplačevalce. Ob tem se nam pojavi veliko vprašanj. Kdo je pravzaprav imel največ koristi od OI? Ali sta koristi »večje prepoznavnosti mesta Vancouver« in »občutka ponosa Kanadčanov ob gledanju OI«, ki se velikokrat omenjata, zadosti veliki, da je bila izvedba OI stroškovno upravičena za njihove plačnike? Kako nam lahko pri tem pomaga analiza stroškov in koristi?

Mesta, ki so gostitelji olimpijskih iger, se morajo zavezati k velikim naložbam v športna prizorišča in drugo infrastrukturo. Običajno se domneva, da bosta obseg takšnega dogodka in obseg priprav na njega ustvarila velike in trajne gospodarske koristi za prireditelja. Ex-ante študije (ki so običajno študije ekonomskih učinkov in finančne analize) navadno potrdijo ta pričakovanja in napovejo gospodarske koristi v višini več milijard evrov (Matheson 2006). Žal so te študije neprimerno zastavljene in ne odražajo realnih stroškov za prebivalce mest: ex-post analize stroškov in koristi so dosledno našle dokaze o negativnih gospodarskih vplivih pri večini mega-športnih dogodkov, ki niso niti približno blizu pozitivnim projekcijam prvih (Matheson 2006; de Nooij in drugi 2010). V prvem delu diplomske naloge bom opisala analizo stroškov in koristi kot za splošno javnost najbolj primerno orodje za merjenje ekonomskih učinkov velikih športnih in drugih dogodkov in jo primerjala z drugimi metodami merjenja ekonomskih učinkov.

Za odprtje zimskih OI je moral Vancouver prilagoditi svojo infrastrukturo – zgraditi novo podzemno železnico, povečati letališče, prenoviti športne objekte, zgraditi nove ceste, najeti veliko število delavcev (ki bi drugače lahko delali na drugih projektih), zagotoviti namestitev prostovoljcem in tekmovalcem, in drugi. Čeprav so bile OI v Vancouvru enkratni dogodek, jih lahko pravzaprav obravnavamo kot le enega izmed številnih megaprojektov, ki jih izvajajo vlade. Vsepovsod po svetu se srečujemo z več milijard evrov vrednimi infrastrukturnimi projekti, ki jih podpirajo (nad)nacionalne vlade, zaseben kapital in razvojne banke, kot so npr. Channel predor med Francijo in VB, Alpski tuneli, ali Jez treh sotesk na Kitajskem (Flyvbjerg in drugi 2003).

Po Flyvbjerg in drugi (2003) se je gradnja takšnih objektov v zadnjem desetletju močno povečala, saj igra ključno vlogo pri oblikovanju tega, kar imenuje »družba brez trenja«, v kateri se ljudje, blago, energija, informacije in denar gibajo z neprimerljivo lahkoto. Sodobni ljudje smo očitno naklonjeni k neodvisnosti od prostora in pripravljeni plačati velike vsote denarja, da zmanjšamo razdalje med nami, infrastruktura pa se je spremenila iz nujnega pogoja za proizvodnjo in porabo v samo središče teh dejavnosti; najboljši primer za to je internet. »Infrastruktura krči prostor, in moč, bogastvo in status pripadajo tistim, ki vedo, kako skrčiti prostor, ali vedo, kako profitirati na račun skrčitve prostora« (Flyvbjerg in drugi 2003, 9).

Paradoks pri tem je, da hkrati z naraščanjem velikih infrastrukturnih projektov naraščajo dokazi, da je veliko teh projektov izredno neuspešnih v gospodarskem smislu, vplivu na okolje in uporabnosti za splošno javnost. Pogosto prihaja do prekoračitve stroškov in manjših prihodkov od predvidenih, ki velikokrat ogrozijo preživetje projekta še pred njegovim dokončanjem. Flyvbjerg in drugi (2003, 12) so izvedli študijo, ki je pokazala, da je kar 90% velikih javnih del preseglo svojo začetno oceno stroškov.

Nazadnje, nosilci projektov se pogosto izogibajo ali kršijo ustaljeno prakso dobrega upravljanja, preglednosti in sodelovanja v političnih in upravnih odločitvah. Civilna družba (čeprav je plačnik teh projektov) nima enake besede pri tem - državljani so običajno zelo oddaljeni od procesov odločanja o projektu, še posebej v manj razvitih državah. Posledično analize stroškov in koristi, finančne analize in druge analize okoljskih in družbenih posledic »vedno bolj pogosto kritizirajo in obsojajo megaprojekte, in to veliko bolj dramatično kot analize v katerem koli drugem strokovnem področju« (Horne in Manzenreiter 2006, 4).

Težnjo po precenitvi potencialne gospodarske kot tudi socialne koristi razvoja in gostovanja športnih dogodkov je podrobno predstavilo več akademskih raziskovalcev (gl. Baade & Matheson 1999, 2004; Preuss 2004; Giesecke in Madden 2007; de Nooij in drugi 2010). Kot so prikazali Flyvbjerg in drugi (2003, 7), je bolj pogosta »igra moči namesto zavezanost k idealnemu delovanju, značilnost za razvoj megaprojektov«. V tem okviru bom v 6. poglavju (Študije primerov) na kratko opisala razprave o pozitivnih in negativnih vplivih zadnjih športnih megadogodkov, ter analizirala politično teorijo za finančnim delovanjem OI.

2 Metodološko-hipotetični okvir

2.1 Cilj in pomen diplomskega dela

Primarni cilj mojega diplomskega dela je kar se da učinkovito obravnavati metodo analize stroškov in koristi, ter prikazati uporabnost njene implementacije na primeru Olimpijskih Iger v Vancouvru 2010. Sekundarna cilja mojega diplomskega dela pa sta primerjati Zimske OI v Vancouvru 2010 z drugimi OI v kontekstu ugotavljanja koristi ali izgube za davkoplačevalce, ter opozoriti pobudnike megaprojektov na nujnost izvedbe podobne analize pred sprejetjem odločitve o gostovanju športnih in drugih mega dogodkov in posledice ne-izvedbe analize za davkoplačevalce.

2.2 Hipoteze

Naloga obravnava pozitivne in negativne vidike OI v Vancouvru in drugod s pomočjo analize stroškov in koristi, ter primerja izsledke te analize z zaključki analiz ekonomskih učinkov.

V najširšem smislu je analiza stroškov in koristi orodje, s katerim določimo stroške in koristi javnega projekta ali programa. Iz stališča analize stroškov in koristi bi bila izvedba OI v Vancouvru bi bila upravičena, če bi bila vsota koristi, ki so jih prinesle Igre prebivalcem province Britanske Kolumbije, višja od stroškov, ki so jih Igre predstavljale za njih. Za gradnjo novih športnih objektov, plačo zaposlenih, namestitev športnikov in druge stroške, ki so jih prinesle OI, so prebivalci province Britanske Kolumbije odšteli skoraj 1,5 milijarde CAD.

Pri analizi stroškov in koristi se bom oprla na teorijo iz knjig številnih avtorjev (Brown in Campbell 2003; Boardman in drugi 2006; Bellas in Zerbe 2006), na primarne vire, ki so jih objavili organizatorji OI in/ali Olimpijski komite, ter sekundarne vire, pri katerih sta v ospredju študiji Intervistas (2002) in Shaffer in drugi (2003).

Hipoteza 1: Zimske olimpijske igre v Vancouvru niso bile upravičene, saj je bila vsota vseh stroškov, ki so jih predstavljale za davkoplačevalce, večja od vsote koristi, ki so jim jih prinesle.

Pojavi se tudi vprašanje smiselnosti izvedbe podobnih športnih in drugih mega prireditev. Literatura (Kasimati 2003; Matheson 2006; Giesecke in Madden 2007; de Nooij in drugi 2010) kaže na to, da olimpijske igre v Vancouvru niso bile edine OI z dvomljivim finančnim učinkom za njihove plačnike, davkoplačevalce. Ali se OI splačajo ali ne, je predvsem odvisno od podporne

infrastrukture (objektov in prometnih povezav, ki so že na razpolago), od razmerja med privatnim in javnim investiranjem v njih (za davkoplačevalce se najbolj splača visok procent privatnega investiranja v OI), ter od gospodarskega cikla (ki vpliva na pripravljenost privatnih investorjev na pristop k projektu) (Preuss 2004).

Hipoteza 2: Številne pretekle olimpijske igre s stališča analize stroškov in koristi ne bi bile utemeljene. Preden se mesta/države odločijo biti gostiteljice športnih prireditev, bi morale izvesti omenjeno analizo.

Za preverjanje te hipoteze bom analizirala in interpretirala sekundarne vire, ki opisujejo in primerjajo pretekle olimpijske igre. Številni prispevki (Hunter 1988; Kasimati 2003; de Nooij in drugi 2010) opozarjajo na neuporabo ali neprimerno uporabo analiz ugotavljanja finančne smiselnosti prireditev ob času, ko se mesta/države prijavljajo kot kandidati za gostitev iger. Nekateri avtorji (Burbank in drugi 2002; Shaffer in drugi 2003; Preuss 2004) namigujejo, da bi ob pravilni izvedbi analiz večina kandidatov ugotovila, da se te prireditve iz finančnega vidika ne splačajo. Ti namigi imajo daljnosežen pomen, saj bi to pomenilo, da so se številne vlade odločile za izpeljavo dogodkov, čeprav ti niso bili vedno v interesu davkoplačevalcev; pomeni tudi to, da bi se morale opozoriti tako davkoplačevalce kot vlade na pomembnost izpeljave teh analiz, še preden se odločijo za kandidaturo.

2.3 Uporabljena metodologija

Pri izdelavi te diplomske naloge je bilo uporabljenih več znanstvenih metod, in sicer:

- metoda zbiranja primarnih virov;
- metoda zbiranja sekundarnih virov;
- metoda analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov, s katero so bile preučene knjige, poročila, članki, strokovna in raziskovalna dela, spletna stran organizatorjev OI v Vancouvru ter časopisni članki, torej viri večinoma tujih avtorjev, dostopni v tiskani in elektronski obliki;
- metode analize stroškov in koristi, analize ekonomskih učinkov in finančne analize, zajete v sekundarnih in primarnih virih, ki temelji na ugotavljanju stroškov in koristi, ki jih predstavlja prireditve za javnost, ki jo financira;
- metoda zgodovinske analize, s katero je bil ugotovljen splošen trend (ne)uporabe analize stroškov in koristi pobudnikov (tj. gostujočih mest in vlade) pri preteklih olimpijskih igrah.

2.4 Zgradba diplomskega dela

Diplomsko delo je sestavljeno iz dveh osrednjih delov, teoretičnega in empiričnega. V teoretičnem delu so opisane metode analize finančnega vidika olimpijskih iger, v kateri tudi opredelim osnovne pojme, ki se nanašajo na metode analize stroškov in koristi, analiza ekonomskih učinkov in finančna analiza. Teoretični del tudi opisuje OI v Vancouvru 2010. V empiričnemu delu pa je izvedena metoda analize sekundarnih virov, v kateri primerjam članke, v katerih so avtorji uporabili omenjeni metodi za analizo upravičenosti izvedbe OI iz stališča davkoplačevalcev. Osredotočila se bom predvsem na primerjavo sekundarnih virov, napisanih na temo OI v Vancouvru, in primerjala OI v Vancouvru z nekaterimi drugimi OI: v Pekingu, Sydney, Salt Lake City, in napovedmi za London. V zaključku bom potrdila/ovrgla hipotezi, predstavila svoje ugotovitve in podala priporočila za izvedbo podobnih prireditev.

3 Analiza stroškov in koristi

Analiza stroškov in koristi »je orodje, namenjeno javnemu sektorju (vladi) pri oblikovanju odločitev glede izvedbe projektov ali analize že izvedenih projektov« (Bellas in Zerbe 2006, 22). Natančneje, analiza stroškov in koristi pomaga projektantom ugotoviti, ali je izpeljava projekta v javnemu interesu, ter izbrati najboljšega med večimi izključujočimi si projekti. Na najbolj osnovnem nivoju se analiza stroškov in koristi, cost-benefit analysis (v nadaljevanju CBA) ukvarja s »postavljanjem denarne vrednosti vložkom in izložkom v projektu, ugotavljanjem vsote koristi posameznega projekta, vsote stroškov posameznega projekta, in razlike med vsoto vseh koristi in vsoto vseh stroškov v projektu« (Boardman in drugi 2002, 14).

Pri tem je potrebno poudariti, da s tem mislimo *družbene/socialne* stroške in koristi.

Čeprav je ideja preprosta, je sama izvedba dobre CBA lahko težavna. Že pri določevanju, ali je določen učinek strošek ali korist, pride do razhajajočih se mnenj, pri monetizaciji pa pride še do večjih zapletov – kakšna je denarna vrednost človeškega življenja, izgubljenega pri gradnji projekta? – Kakšna je korist povečane nacionalne pripadnosti ob gledanju OI? – Kakšna je sedanja vrednost oportunitetnih stroškov dela, ki ga bomo vložili v gradnjo športnega objekta namesto v gradnjo bolnišnice? Čeprav se na prvi pogled zdi skoraj nemogoče odgovoriti na takšna vprašanja,

obstajajo dogovori, postopki in smernice za računanje teh vrednosti. Po dogovoru¹ je vrednost človeškega življenja, ki se uporablja v CBA, enaka vrednosti, ki jo je posameznik pripravljen plačati, da se izogne življenjski nevarnosti, to pa je v povprečju 5 mio\$ (Boardman in drugi 2002). Korist povečane nacionalne pripadnosti bi se dala izračunati preko smernic za računanje spremembe potrošnikovega presežka² pod krivuljo povpraševanja, za računanje sedanje vrednosti vloženega dela pa obstaja vrsta postopkov, ki temeljijo na vsoti diskontiranih stroškov in koristi. Seveda ni potrebno dodatno omenjati, da so takšni postopki in izračuni nemalokrat sporni, in da so pristopi k monetizaciji in računanju vrednosti številni.

CBA predpostavlja, da imajo vse dobrine neko vrednost za ljudi, in da se jim lahko pripiše denarno vrednost. To jo nujno za primerjanje vložkov in izložkov in določevanje, če je projekt ekonomsko zaželen (Bellas in Zerbe 2006). Najpreprostejše pravilo v CBA je naslednje:

NPV (sedanja neto vrednost) = vsota sedanjih koristi - vsota sedanjih stroškov.

Kadar je NPV večja od 0, se projekt izpelje. Kadar je manjša od 0, se projekt zavrže (oz. je potrebnost že izvedenega projekta vprašljiva).

Po Boardman in drugi (2002) so razlogi za uporabo CBA sledeči:

1. *Nedelovanje trga*. Trg, ki trenutno deluje brez vladnega vmešavanja in za katerega obstajajo dokazi o tržni nepopolnosti: monopol, monopson (samo en kupec na trgu), pozitivne, negativne eksternalije, odprti viri (neregulirani viri, do katerih imajo mnogi prost dostop), tragedijo

¹ VSL (value of a statistical life—statistična vrednost življenja). Miller (2000), Mrozek in Taylor (2002) in Viscousi in Aldi (2003) v Boardman in drugi (2002, 407) ocenjujejo, da je bila statistična vrednost človeškega življenja v letu 2002 4 mio \$ (t.j. med 2 mio \$ in 6 mio \$ za rešeno življenje). Do tega zaključka so prišli z meta-analizami več sto mednarodnih študij, ki preučujejo, koliko so ljudje pripravljeni plačati, da se izognjejo nevarnosti, oz. koliko so pripravljeni sprejeti v zameno, da se izpostavijo dodatni nevarnosti. VSL je odvisna od pripravljenosti posameznika k tveganju in dohodka posameznika. Če to vrednost diskontiramo na sedanjo vrednost, se giblje okoli 5 mio \$ (Boardman in drugi 2006). Analitiki pri računanju analize stroškov in koristi uporabljajo tako VSL kot druge ocene (npr. denarna vrednost časa, rekreacije, narave, in drugi) kot dogovorjene vrednosti, opredeljene v posebnih tabelah.

² Potrošnikov presežek je razlika med uporabno vrednostjo (mejno koristnostjo), ki jo ima blago za potrošnika, in dejansko ceno, ki jo za to blago plača. V grafu ponudbe in povpraševanja jo razberemo kot predel pod krivuljo povpraševanja in nad tržno ceno (gl. Lah 2005, 57).

skupnosti³ («tragedy of the commons»), javne dobrine, asimetrične informacije (obstajajo, ko imata kupec in prodajalec drugačne informacije). CBA bi uporabili, da bi ugotovili, ali koristi predlaganih vladnih ukrepov presegajo stroške intervencije.

2. *Neuspeh vlade.* Vlada je posredovala na trgu, vendar obstajajo dokazi neuspeha vlade (ni dosegla zastavljenega cilja, ali je dosegla cilj, vendar ob nepotrebno visokih stroških). CBA se uporabi, da se ugotovi, ali koristi odprave obstoječih vladnih programov presegajo stroške odprave, ter če koristi zamenjave obstoječega vladnega programa z alternativnim programom presegajo stroške nadomestitve.

3. *Redistribucija.* Ni znakov nedelovanja trga ali neuspeha vlade, vendar je tržna porazdelitev bogastva, blaga ali storitev obravnavana kot družbeno nezaželena. CBA se uporablja za določitev najnižjih stroškov načina doseganja želene porazdelitve bogastva, blaga ali storitev.

Več avtorjev (Boardman in drugi 2002; Brown in Campbell 2003; Bellas in Zerbe 2006) je razdelilo analizo stroškov in koristi na naslednje korake, ki jih mora analitik izvesti.

1. *Določiti vse možne vložke in izločke v projektu/projektih.* Načeloma število opcij, t.j. inputov in outputov, ki jih lahko vključimo v analizo projekta, ni omejeno. V praksi mora analitik zožiti opcije in jih podrobno ovrednotiti zaradi stroškov analize in dejstva, da ljudje lahko primerjajo le relativno malo število alternativ naenkrat.

2. *Določiti, kdo je deležnik projekta.* Odločitev, čigave koristi in stroške moramo upoštevati v analizi, je izjemno pomembna, saj se neto sedanja vrednost projekta lahko spremeni, če spremenimo deležnike projekta. Pri CBA so deležniki samo ljudje (antropocentričnost). Odločitev, čigave stroške in koristi bomo upoštevali, je večinoma

politične narave, možnih pa je več perspektiv⁴. Ta določitev je pomembna, saj vpliva na to, če bomo premestitev denarja/dobrin od ene skupine ljudi k drugi dojemali kot strošek za ene in korist za druge, ali le kot denarni transfer.

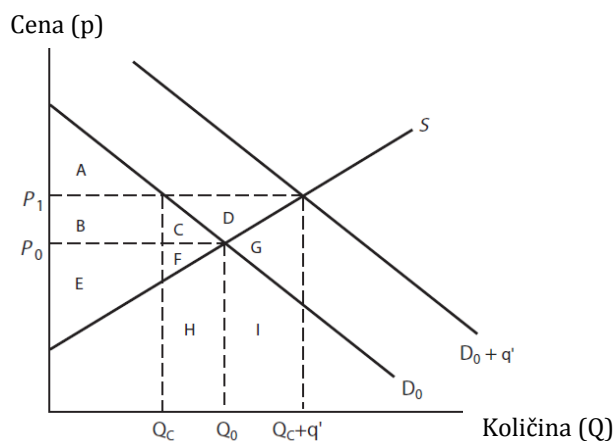
³ Tragedija skupnosti je dilema, ki izhaja iz razmer, v katerih več posameznikov, ki delujejo neodvisno in racionalno po svojem lastnem interesu, na koncu izčrpa skupni omejen vir, kljub temu, da jim to ni v dolgoročnem interesu (gl. Hardin 1968). Primer za to je nereguliran in prekomeren ribolov na jezeru, ki ga uporablja več ribičev.

⁴ Primer možnih perspektiv pri določevanju deležnikov projekta: globalna (všteti so vsi ljudje na svetu), regijska (štejemo državljane EU), nacionalna (všteti so vsi Slovenski državljani), regionalna (všteti so prebivalci Štajerske), in lokalna (všteti so prebivalci Ptujja).

3. *Identificirati potencialne učinke in izbrati meritve.* Učinki so na splošno opredeljeni kot inputi (vložki) in outputi (izloški) projekta. Vložki (t.j. uporabljena sredstva), so običajno stroški. Izloški (npr. blago ali opravljene storitve) so ponavadi koristi. Zmeraj pa ni tako - včasih so vložki stroški (npr. smeti, ki se uporablja kot gorivo v sežigalnici odpadkov) in izloški koristi (npr. povečan hrup, onesnaženost okolja). Zabeležiti moramo vse učinke, ne samo tiste, ki imajo finančne posledice za projekt. V tej fazi analize se količina učinkov praviloma zabeleži v naravnih enotah, npr.: opravljeno delo za gradnjo – ure, uporabljen beton – tone, privarčevano gorivo – litri, rešena življenja – življenja na leto. Na splošno velja, da je »neto sprememba družbenih koristi (net social benefits) enaka vsoti sprememb potrošniškega presežka (consumer surplus), presežka proizvajalcev (producer surplus), prihodkov vlade (government revenue) in eksternalij, eksternih učinkov (external effects)« (Boardman in drugi 2002, 140).

Grafično lahko to spremembo prikažemo v obliki krivulj ponudbe in povpraševanja, ter njunih sprememb. Za primer vzamimo, da vlada želi kupiti veliko količino nekega blaga, npr. opreme za profesionalno drsanje. V spodnjem grafu (gl. Graf 3.1) bi prišlo do povečanja povpraševanja po opremi ob nespremenjeni ponudbi - krivulja povpraševanja D_0 bi se pomaknila za q' povpraševanih enot v desno, cena bi se dvignila iz p_0 v p_1 in znižala nevladno porabo opreme na Q_c enot. To bi povzročilo znižanje potrošniškega presežka (B,C), zvišanje presežka proizvajalcev (B,C,D), in odhodka vlade (I,G,C,D,E,J). Eksternalij v našem primeru ne bi bilo (Boardman in drugi 2002).

Graf 3.1: Računanje neto spremembe družbenih koristi.

Vir: Boardman in drugi (2002, 49).

Potrošniški presežek se izračuna kot količina pod krivuljo ponudbe D in nad ceno p; razume se kot presežek, ki ga kupec prejme ob plačnem izdelku. Sprememba potrošniškega presežka je v našem primeru $A-(A+B+C)$. Presežek proizvajalca je količina nad krivuljo ponudbe S in pod ceno p, razume se kot presežek nad stroškom izdelave proizvoda, ki ga prejme proizvajalec od kupca. V našem primeru je sprememba presežka proizvajalca $B+C+D+E+F-(E+F)$. Sprememba vladnih prihodkov je območje velikosti q' ob ceni p_1 , v velikosti $-(C+F+H+D+G+I)$, sprememba je negativna. Eksternalij v našem primeru ni, saj se pojavljajo ob nedelovanju trga, t.j. ob nastanku monopola, monopsona, obstoju odprtih virov (nereguliranih virov, do katerih imajo mnogi prost dostop, npr. morje), »tragediji skupnosti« (omejena količina dobrin v zaprtem družbenem prostoru, ki se jih izrabi skoraj do točke izčrpanja), javnih dobrin (npr. zrak, parki), ter asimetrične informacije med ponudniki in povpraševalci.

Če bi vlada kupila q' količine opreme za profesionalno drsanje, bi bila sprememba družbenih koristi seštevek omenjenih sprememb; v našem primeru je to $-(C+F+H+I+G)$. Predpostavljeni program nakupa velike količine športne opreme torej ne bi prestal CBA analize, saj je vrednost družbenih koristi negativna (Boardman in drugi 2002).

Ta postopek se lahko uporabi kot orodje za grafično ponazoritev in izračun velikih sprememb pri povečani ali zmanjšani ponudbi in povpraševanju po določenem blagu, delu, zemlji ali storitvi tako za vložke kot za izločke projektov, pri ponazoritvi nedelovanja trga, neuspeha vladnih programov in redistribuciji, pri računanju vplivov izvajanja projekta na okolje (negativnih in pozitivnih eksternalij), določevanju »senčne cene«⁵ (shadow pricing) in ponazoritvi učinkov sprememb v primarnih na spremembe v sekundarnih trgih⁶.

4. *Količinsko napovedati učinke čez življenjsko dobo projekta.* Oceniti se mora pričakovano življenjsko dobo projekta in predvideti vsakoletne učinke. Nekateri projekti imajo ob njihovi izvedbi negativno vrednost družbenih koristi, s časom pa postane vrednost družbenih koristi pozitivna, drugi projekti pa ravno obratno. Na splošno velja, da je težje napovedati učinke

⁵ Določanje senčne cene vključuje dva glavna pristopa (Boardman in drugi 2002, 255): če je trg za blago nepopolen, senčne cene natančno odražajo socialne stroške/vrednost blaga, če trg za blago ne obstaja, to vključuje ocenjevanje vrednosti blaga ali socialnih stroškov, ki jih predstavlja.

⁶ V diplomski nalogi ne bom predstavila vseh teh primerov, saj je tema preobširna; podroben pristop je v številnih knjigah, npr. Stevens (1993), Boardman in drugi (2002), Bellas in Zerbe (2006).

projekta, če ima projekt dolgo časovno obdobje ali če so razmerja med spremenljivkami zapletena.

5. *Vsem učinkom se mora pripisati denarna vrednost.* Monetizacija je proces določanja denarne vrednosti učinkov in je običajno najbolj težak korak analize. Monetizacija je še posebej sporna pri določanju vrednosti netržnemu blagu, kot so človeško življenje in vplivi na okolje. Postavljanje veljavne denarne vrednosti za nekatere netržne učinke (npr. emisije CO₂ in rešena življenja) zahteva ogromno analitičnega truda, zato večina analitikov vstavlja že izračunane vrednosti, kadar so na voljo in primerne za projekt. Po Boardmanu in drugi (2002) se vrednost človeškega življenja računa preko tega, koliko so ljudje pripravljeni plačati, da se izognejo življenjski nevarnosti, to pa je po dogovoru pet milijonov dolarjev⁷. Človeško življenje prebivalca nižje razvite države je v CBA vredno manj od prebivalca visoko razvite države, ker so ljudje iz boljše plačanih držav zmožni plačati več za odvrnitev nevarnosti.

6. *Diskontiranje stroškov in koristi.* Za večino projektov je nujno diskontiranje prihodnjih stroškov in koristi, ki se pojavljajo ob različnih časih. Družbena diskontna stopnja (SDR) se uporablja za prevajanje prihodnjih stroškov/koristi v sedanje vrednosti – t.j., koliko so ti prihodnji stroški in koristi vredni danes. Na voljo so številne SDR, izbira ustrezne pa je pogosto težavna in sporna, saj lahko izbira različne SDR spremeni neto sedanjo vrednost projekta v pozitivno/negativno. Ob popolnem delovanju trga je SDR enaka i (obrestni meri), pri nepopolnem delovanju trga pa je lahko ali večja ali manjša. Izbire SDR je tudi odvisna od življenjske dobe projekta in tega, ali bo projekt izrinil privatno investiranje ali ne. Kljub temu imajo številne organizacije, ki izvajajo CBA, svoje standardne diskontne stopnje; najpogosteje uporabljena SDR je 1,5%. Neto sedanja vrednost je seštevek neto koristi v posameznem letu, diskontiranih na sedanjo vrednost s standardno diskontno stopnjo SDR (Boardman in drugi 2002).

7. *Izračun neto sedanje vrednosti projekta.* Ko smo izračunali sedanjo vrednost vseh stroškov in koristi projekta, jih moramo primerjati, da ugotovimo neto sedanjo vrednost projekta (NPV). Neto sedanja vrednost projekta je razlika med vsemi diskontiranimi koristmi in stroški projekta, izračunana v času trajanja projekta.

⁷ Gl. opombo 1.

8. *Ugotavljanje porazdelitve stroškov in koristi.* Sama po sebi nam neto sedanja vrednost ne pove nič o porazdelitvi stroškov in koristi. Vlado pogosto zanima, kakšne učinke bo imel projekt na različne skupine volivcev. Če je vlada zaskrbljena glede porazdelitve učinkov projekta, je potrebno v CBA vključiti analizo porazdelitve stroškov in koristi.

9. *Izvedba analize negotovosti in analize tveganj.* Napovedanje učinkov, določevanje količin, monetizacija ter izbira različnih diskontnih stopenj in drugih sprejemljivk so pogosto podvrženi negotovosti. Analiza negotovosti preučuje, kako bi se neto sedanja vrednost (in porazdelitveni učinki) spremenila, če bi spremenili vrednosti ključnih parametrov. Analizo negotovosti izračunamo s pomočjo določevanja verjetnosti različnih izidov in njihovih denarnih vplivov na vrednost projekta. Če spreminjamo verjetnost izidov in vrednost spremenljivk, se nam ob različnih kombinacijah le-teh izriše histogram, ki ponazarja neto sedanjo vrednost projekta. Analiza tveganja preučuje vrednost projekta za skupine z različnimi preferencami za tveganje (se izogibajo tveganju, so nevtralni do njega, so mu naklonjeni).

10. *Napisati priporočilo.* Če delamo CBA za en sam projekt, ga potrdimo, če izračunamo, da je njegova neto sedanjo vrednost večja od 0. Po izračunu vseh opcij v vseh možnih projektih priporočimo alternativo z najvišjo neto sedanjo vrednostjo. Kljub temu je odločitev vlade oz. izvajalca projekta odvisna od distribucijskih učinkov, rezultatov analize negotovosti in naklonjenosti tveganju.

CBA je metoda za merjenje učinkovitosti razporejanja ekonomskih vložkov. Glavni cilj analize stroškov in koristi ni izmeriti ekonomske, ampak *alokacijsko* učinkovitosti projekta. *Ekonomska* učinkovitost je dosežena, ko se sredstva uporabijo za ustvarjanje čim večje neto koristi projekta, *alokacijska* učinkovitost pa je dosežena, ko so ti viri napoteni na mesto njihove najvišje uporabnosti v smislu blaga in storitev, ki jih ustvarjajo. Za določevanje alokacijske učinkovitosti uporabljamo po Boardman in drugi (2002) dva kriterija.

1. *Pareto kriterij:* dodelitev blaga je Pareto učinkovita, če ob dodelitvi ne more biti vsaj ena oseba na boljšem, ne da bi bil kdo drug na slabšem. Če je neto vrednost koristi projekta več od nič, je dodelitev mogoče kombinirati z ustreznimi transferji med deležniki, da bi izboljšali Pareto učinkovitost. Zelo malo projektov dosega Pareto kriterij, saj ta pomeni, da imajo največ koristi od projekta nekateri ljudje, pač pa škoduje drugim, npr., strožji predpisi glede kakovosti zraka zmanjšajo pojavnost bolezni dihal, zvečajo pa se stroški reguliranih podjetij. Pareto kriterij

zahteva ustrezne transferje za nadomestilo tistim, ki so bili oškodovani zaradi projekta, ti pa načeloma vključujejo višje upravne stroške, ki niso privlačni za vlagatelje.

2. Kriterij, ki se zato največkrat uporablja, je *Kaldor-Hicks kriterij*: Projekt zadosti temu kriteriju, če bi tisti, ki imajo koristi od projekta, lahko v celoti poplačali tiste, ki so na izgubi, vendar do dejanskega transferja ne pride, in dokler so neto koristi projekta pozitivne. Razlogi za sprejetje tega kriterija so, da je lažje dosegljiv, ne zahteva dragih transferjev, družba pa poveča skupno premoženje, saj kljub temu, da imamo »zmagovalce in poražence«, se v seštevku stroškov in koristi računa povprečje čez celotno populacijo.

Za ocenjevanje denarne vrednosti stroškov in koristi projekta se uporablja dve merili, pripravljenost plačati/pripravljenost biti plačan za kompenzacijo (willingness to pay (WTP)/willingness to accept (WTA)), in oportunitetni stroški. WTP in WTA sta denarni plačili, ki bi bili potrebni za kritje projekta ali sprejemanje kompenzacije v okviru projekta, da bi bilo posamezniku enako mar do statusa quo in projekta, ki ga je kril/od katerega je prejel kompenzacijo. Seštevki vrednosti WTP je primerno merilo neto koristi vplivov projekta. Oportunitetni strošek vložka v projekt je njegova vrednost v najboljši možni alternativni uporabi. Oportunitetni stroški dajejo denarno vrednost vložkom, potrebnim za izvajanje projekta in so primerno merilo za računanje neto stroškov projekta.

4 Kritika analize stroškov in koristi

Čeprav je CBA po mnenju nekaterih ekonomistov (Shaffer in drugi 2003; Preuss 2004) najboljša metoda za vrednotenje javnih mega-projektov, se v javnem sektorju odločitve pogosto sprejmejo brez kakršnekoli predhodne analize. To se zgodi, ker je CBA težavno izvesti, je draga, vključuje številne negotovosti, in je samo eden izmed številnih vložkov v odločevalnem procesu. »Ocena tveganj je poglobljen del celotne analize, ker omogoča, da predlagatelj projekta bolje razume, kako se bodo ocenjeni učinki projekta spreminjali, če bodo katere od ključnih spremenljivk drugačne od pričakovanih« (Evropska komisija 2006, 4).

Boardman in drugi (2002) navajajo utemeljitve proti uporabi analize stroškov in koristi:

Temeljne predpostavke analize stroškov in koristi (t.j., da se mora seštevek koristi posameznikov maksimirati in da se lahko sklene kompromis o dobičkih in izgubah med ljudmi) so dvomljive. Boardman in drugi (2002) trdijo, da ni nobene teoretične podlage za sprejemanje kompromisov med eno osebo, ki sprejema dajatve, in drugo osebo, ki ima s tem stroške. Poleg tega se udeleženci javne politike ne strinjajo o določenih vprašanjih, kot so, kako pripisati denarno vrednost stroškom in koristim, kakšne so posledice projekta (še posebej dolgoročne), ali je določen učinek strošek ali korist, in kako narediti kompromise med sedanjo potrošnjo in prihodnjo uporabo. Drugi politiki so zaskrbljeni glede vloge CBA v političnem procesu - obstaja več ugovorov proti monetizaciji določenega blaga (npr. človeškega življenja): to namreč zmanjšuje zaznano vrednost tega blaga, ker nakazuje, da ga je mogoče primerjati z blagom, s katerimi se trguje na trgih; ker slabi trditev, da nekatere vrste blaga ne smejo biti naprodaj za nobeno ceno; in ker spodkupuje trditev, da so nekatere vrste blaga neprecenljive. Pri tem je treba opozoriti, da CBA pravzaprav ne postavlja vrednosti na človeško življenje, ampak postavlja vrednost no to, kaj so ljudje pripravljeni plačati, da se pri gradnji projekta izognejo nevarnosti ene smrtne žrtve v populaciji.

Analiza stroškov in koristi je samo ena izmed številnih razpoložljivih metod, ki se uporabljajo za vrednotenje projektov. Navedla bom še druge pogosto uporabljene metode:

Finančna analiza (Financial Analysis): Finančno analizo bi lahko imenovali tudi privatna analiza stroškov in koristi. »Poglavitni namen finančne analize je izračun kazalnikov finančnih rezultatov projekta, izdelana pa je s stališča izvajalca t.j. lastnika infrastrukture« (Brown in Campbell 2003). Ta metoda ima tri značilnosti, upoštevani so le denarni tokovi, tj. »dejanski znesek denarnih sredstev, ki je izplačan v okviru projekta oziroma ki ga za projekt prejme investitor; pri združevanju (tj. seštevanju ali odštevanju) denarnih tokov, nastalih v različnih letih, je treba upoštevati vrednost denarja v posameznem obdobju, to pa naredimo z uporabo metode diferencialnih vrednosti (inkrementalna metoda)« (Evropska komisija 2006, 6).

Analiza stroškovne učinkovitosti (Cost-effectiveness Analysis): Pri tej metodi bi izbrali projekt, ki bi minimiziral stroške pri doseganju zastavljenega cilja (npr. zmanjšanje smrtnih žrtev prometnih nesreč) (Boardman in drugi 2002). To metodo se uporablja, kadar lahko velikim koristim določimo količino, vendar ne denarne vrednosti. Projekte se nato razvrsti glede na njihovo stroškovno učinkovitost, vendar to ne omogoča analitiku sklepati, da je najvišje uvrščen projekt tudi najbolj učinkovit (za razliko od merila neto koristi). Analitik lahko vrednoti projekt na dva načina: po

velikosti vpliva za določeno ceno ali po najnižji ceni za doseg določenega vpliva (Boardman in drugi 2002). Glavna prednost te metode je, da analitik z njo ne ocenjuje denarne vrednosti na človeška življenja (Stevens 1993).

Analiza/Študija ekonomskih učinkov (Economic Impact Analysis). Razlika med CBA in analizo ekonomskih učinkov je v tem, da slednja poskuša predvideti vse učinke, ne da bi jih ovrednotila. Študije ekonomskih učinkov smatrajo vsako javno porabo kot ekonomsko spodbudo, in s tem korist za davkoplačevalce. Crompton (1995) opozarja, da je to napačna metodologija za merjenje učinkov velikih športnih dogodkov, ki so subvencionirani neposredno ali posredno z naložbami iz sredstev javnega sektorja, saj mnoge od teh analiz dajejo netočne rezultate. Kritiki analize ekonomskih učinkov, ki želijo pokazati, da mega dogodki, kot so olimpijske igre, ne prinašajo velike koristi skupnosti, ki jih prireja, pogosto navajajo neupoštevanje javnih izdatkov kot stroškov kot glavni razlog, zakaj te študije precenjujejo resnične gospodarske koristi (Hunter 1988; Shaffer in drugi 2003; Matheson 2004).

5 Zimske olimpijske igre v Vancouvru 2010

5.1 Zimske olimpijske igre v Vancouvru

Olimpijske igre (OI) so športni dogodek, ki se odvija vsako četrto leto. Prvotno so jih organizirali v antični Grčiji, konec 19. stoletja pa je zamisel oživil francoski baron Pierre de Coubertin. Poletne olimpijske igre se od leta 1896 dalje z izjemo obdobja med prvo in drugo svetovno vojno prirejajo vsaka štiri leta. Zimske olimpijske igre so prvič priredili leta 1924, paraolimpijske igre pa leta 1960 (olympic.org 2010).

Ko se je Vancouver potegoval za gostitelja naslednjih zimskih OI, je tekmoval z dvema mestoma, PyeongChangom in Salzburgom. 21. zimske Olimpijske igre (OI) v Vancouvru so bile največje do sedaj z 2.622 nastopajočimi tekmovalci iz 82 držav, ki so tekmovali v 86 disciplinah. Ocenjeno število registriranih medijskih predstavnikov OI se je gibalo okoli 10.000, ocenjeno število prostovoljcev na OI pa kar 25.000 (Mackin 2010).

Prizorišča otvoritvene in zaključne slovesnosti so potekala na stadionu BC Place, ki je prejel več kot 150 milijonov CAD za prenovo. Ostala prizorišča v okolici Vancouvra so vključevala Pacific Coliseum, Vancouver olimpijski/paraolimpijski center, UBC center zimskih športov, Richmond Olympic Oval, gori Whistler in Cypress, ter Canada Hockey Place (olympic.org 2010).

5.2 Analiza stroškov in koristi zimskih OI v Vancouvru 2010

Pri analizi stroškov in koristi zimskih OI naletimo na nemalo preprek. Zimske OI so sestavljen projekt, z visoko zapletenostjo in soodvisnostjo aktivnosti. Projekti, ki so bili načrtovani ob začetku, so bili ovrženi, hkrati pa so se s časom pojavile potrebe po novih projektih, npr. zaradi visoke temperature ob odprtju OI so organizatorji morali vzpostaviti sistem dovoza snega s severa Britanske Kolumbije, da so se igre lahko sploh začele (New York Times 2010). Projekti, ki so se istočasno odvijali v Vancouvru, so se morali prilagoditi OI – vsakoletna parada ob kitajskem novem letu s sto tisoč gosti in tri tisoč nastopajočimi se je morala končati že ob enajstih zjutraj, kljub vsemu pa je privabila enkrat več ljudi kot druga leta (cbavancouver.com 2010, vancitybuzz.com 2010). Primarni in sekundarni učinki teh projektov so tako težko merljivi kot tudi težko predvidljivi. Ko pride do monetizacije (pripisa denarne vrednosti) določenim učinkom, naletimo na dodatne težave – kakšne so pravzaprav denarne koristi »povečane mednarodne prepoznavnosti«, »ponosa ob gostovanju iger«, »nepozabnih spominov na tekača, ki nosi olimpijsko baklo«, ipd.?

Pri študiji primera se bom oprla na podatke in priporočila Shaffer in drugi (2003). Članek bom ovrednotila in dopolnila s svojimi lastnimi izsledki. Avtorji že v uvodu opozorijo na dejstvo, da niso niti Komite za gostitev OI v Vancouvru niti provincialna vlada ali mestna uprava izvedli CBA pred navedbo ponudbe za gostitev iger. Generalni revizor je sicer izdal dve analizi ekonomskih učinkov, ki pa ne zajame stroškov in koristi – iz stališča vlade je pri tej analizi vsaka poraba sredstev videna kot dobiček, ne glede na to, ali se gre za obnovo olimpijskega bazena, zgraditev nove bolnice ali poseko dreves po celotni gori Whistler. Analiza ekonomskih učinkov ne zajame vseh stroškov in ne upošteva alternative porabe sredstev (Shaffer in drugi 2003). Glavna spoznanja avtorjev Shaffer in drugi 2003 so sledeča:

1. OI **niso** atraktivne s finančnega stališča - predstavljajo znaten strošek javni blagajni, ki se ga izravna z zmanjšano porabo vlade v drugih področjih in povečanju javnega dolga ter

zvišanju davkov. Po oceni avtorjev bodo OI prinesle Vancouvru 1,3 milijard CAD izgube (Shaffer in drugi 2003).

2. Vlada Britanske Kolumbije je trdila, da bo približno 5600 delovnih mest s polnim delovnim časom nastalo kot neposredna posledica olimpijskih iger. Problem leži le v tem, kako bodo ta mesta zapolnjena. Predpostavljalo se je, da bodo ta delovna mesta zasedli ljudje, ki so brezposelni. V resnici je stopnja brezposelnosti v Britanski Kolumbiji precej nizka in najnižja stopnja brezposelnosti je v Vancouvru. Delovna mesta so zapolnili delavci, ki bi lahko delali na drugem gradbišču. To ustvarja nadomestitev delovnih mest namesto ustvarjanje novih delovnih mest. Razvoj stanovanjskih območij se je upočasnil v letih pred olimpijskimi igrami v zameno za razvoj olimpijskih prizorišč (Shaffer in drugi 2003).
3. V kolikšni meri bodo OI povečale gospodarsko dejavnost, je običajno negotovo, saj ni odvisno samo od uspeha iger in dodatnih prizadevanj za investiranje, temveč tudi od tega, kaj bi se lahko zgodilo brez njih.
4. Glavna utemeljitev za igre je korist, ki bi je prebivalci Britanske Kolumbije bili deležni kot gostitelji in gledalci iger in kot uporabniki novih športnih objektov, stanovanj in prometnih povezav. Novi športni objekti pozitivno vplivajo na zdravje vseh prebivalcev in s tem povezanimi nižjimi stroški za javno zdravstvo, prebivalci pa so kot gostitelji in gledalci deležni nematerialnih koristi, kot so ponos in občutek nacionalne pripadnosti. Ali vrednost teh koristi odtehta stroške in tveganja, povezana z organizacijo OI, je osrednje vprašanje za oblikovalce javne politike in javnosti (Shaffer in drugi 2003).

Shaffer in drugi (2003) so temeljito razdelali stroške in koristi OI, na stroške in koristi za prebivalce Britanske Kolumbije kot plačnike projekta, za vlado, za okolje, za zasebnike in za skupnost. Po njihovi oceni neto izguba OI (ko stroške odštejemo od koristi) za prebivalce Britanske Kolumbije znaša 1,4 milijarde CAD; OI so Britansko Kolumbijo stale skupno 3,3 milijarde CAD. Ta zaključek predstavlja velik kontrast z dvema ex-ante študijama ekonomskih učinkov, InterVistas Consulting (2002) in uradnim poročilom Ministrstva za Konkurenco, Znanost in Podjetništvo (2002), ki sta obe zaključili, da bodo imele OI pozitiven učinek na Vancouver z okolico. Shaffer in drugi (2003) kritizirajo študijo ekonomskih učinkov kot obliko evalvacije javnega projekta, saj za razliko od CBA ne primerja monetarnih vrednosti koristi in stroškov – če enačimo vse ekonomske učinke s koristmi (kar je načelo študij ekonomskih učinkov), zanemarjamo oportunitetne stroške, ki

izhajajo iz projekta. Študije ekonomskih učinkov razumejo vsako javno porabo kot ekonomsko spodbudo, in s tem korist za davkoplačevalce⁸. Že Keynes (v Shaffer in drugi 2003) je dejal, da čeprav projekt deluje kot koristen, ga ne moremo uspešno oceniti, če ne upoštevamo njegovih alternativ.

V spodnji tabeli (Tabela 5.1) sem primerjala stroške in koristi zimskih OI v Vancouvru 2010 za javnost, kakor jih primerja CBA, s prihodki in odhodki organizatorjev OI, kakor jih primerja analiza ekonomskih učinkov, da prikažem razliko med omenjenimi pojmi. Stroški/koristi se razlikujejo od prihodkov/odhodkov v tem, da ne vključujejo oportunitetnih stroškov kot vrste odhodkov in nematerialnih koristi ob uživanju iger ter bodoče uporabe infrastrukture in povečanega turizma kot vrste prihodkov. Analize ekonomskih učinkov obravnavajo vladne subvencije kot prihodke, CBA pa kot stroške.

Organizacijo OI so spremljale kontroverze politične odločitve; te so vključevale preklic obljube uporabe olimpijske vasi za stanovanja za družine z nizkimi dohodki z namenom ustvarjanja mešanih ekonomskih skupnosti, ki bi novi vladi prinesla več glasov (thetyee.ca 2009). Država je izvedla prisilni premik brezdomcev v območja izven (centra) Vancouvra, ograjevanje brezdomcev v specifične lokacije (huffingtonpost.com 2010), opozicija OI je prišla tudi iz vrst staroselcev (Indijancev) iz strahu pred nezaželenim turizmom in povečanim prometom na njihovem ozemlju – del OI je namreč potekal na njihovi zemlji, brez dovoljenja nekaterih plemen (Rolbin-Ghanie 2008). V času OI se je povečala trgovina z ljudmi za namene prisilne prostitucije (Wallace 2010). Ti ljudje, kot neplačevalci davkov, so bili izvzeti iz študij CBA in študij ekonomskih učinkov, saj iz omenjenega razloga niso niti deležniki projekta, moram jih pa omeniti kot ljudi, ki so utrpeli največ škoda zaradi OI.

⁸ Shaffer in drugi (2003) ilustrirajo ta primer: če vlada porabi 10 mio \$ za izgradnjo nove klinike ali 10 mio \$ za kopanje jame, je iz stališča študije ekonomskih učinkov korist za davkoplačevalce enaka (Shaffer in drugi 2003, 8), saj študije ekonomskih učinkov ne razlikujejo med porabo.

Tabela 5.1: Stroški in koristi ter prihodki in odhodki zimskih OI.

<i>Stroški</i>	<i>Koristi</i>	Prihodki
<p>Stroški dogodka</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stroški pobude za OI • Administrativni stroški • Promocija Vancouvra • Oglaševanje • Stroški zaključne slovesnosti/ otvoritvene slovesnosti • Stroški zagotavljanja varnosti • Povečana onesnaženost v času OI predstavlja strošek • Oportunitetni stroški zaposlevanja za OI in rekrutiranja prostovoljcev, ki bi lahko delali v drugih sektorjih • Oportunitetni stroški porabe sredstev v namen organizacije OI, ki bi lahko bili porabljeni z drugim namenom 	<p>Koristi, izhajajoče iz dogodka</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koristi iz uživanja olimpijskega spektakla (preko TV, kot občinstvo) • Spodbujanje športnega načina življenja – povečano zdravje prebivalcev Vancouvra, zmanjšani stroški javnega zdravstva • stimuliranje turističnega povpraševanja • povečan ponos in nacionalna pripadnost • Presežek, ki ga predstavlja pridobivanje izkušenj za prostovoljce 	<p>Izhajajoči iz dogodka</p> <ul style="list-style-type: none"> • TV in medijske pravice • mednarodni sponzorji, lokalni sponzorji in uradni dobavitelji • vstopnice • licence • športna loterija • donacije • prodaja sredstev • prodaja marketinškega blaga <p>Vladne subvencije</p>
		<p>Odhodki</p> <ul style="list-style-type: none"> • olimpijska in medijska vas • medijski center • zaposlevanje • IT / telekomunikacije • kulturni programi, medalje • zdravstveno varstvo • gostinstvo • transport • varnost • marketing • administrativni stroški • testni dogodki in srečanja
<p>Stroški infrastrukture</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gradnja stanovanj • Gradnja podpornega prometnega omrežja (tranzitne linije, avtoceste) • Gradnja prizorišč • Oportunitetni stroški gradnje infrastrukture – sredstva bi lahko bila porabljena za gradnjo drugih javnih objektov, npr. bolnišnic 	<p>Infrastrukturne koristi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prihodnja uporaba socialnih stanovanj • Prihodnja uporaba športne infrastrukture • Prihodnja uporaba javne infrastrukture • Prihodnja uporaba prometnega omrežja 	

Vir: Povzeto po Preuss (2007, 22) in McHugh (2007, 15).

6 Študije primerov

Olimpijske igre so tipičen primer športnega mega-dogodka. Roche (2000) pojasnjuje, da se mega-dogodke najbolje razume kot »obsežne kulturne dogodke, ki so dramatičnega značaja, množično priljubljene in mednarodnega pomena« (Roche 2000, 1). Dve osrednji značilnosti sodobnih mega-dogodkov sta, prvič, da se šteje, da imajo pomembne posledice za mesto, regijo ali državo, v kateri se izvajajo, in drugič, da bo pritegnili veliko medijsko pokritost. Ta opredelitev je skoraj protislovna, temelji pa na razvoju novih tehnologij na področju množične komunikacije, zlasti razvoj satelitske televizije je ustvaril novo svetovno javnost, navdušeno nad dogodki, kot so olimpijske igre in svetovna prvenstva.

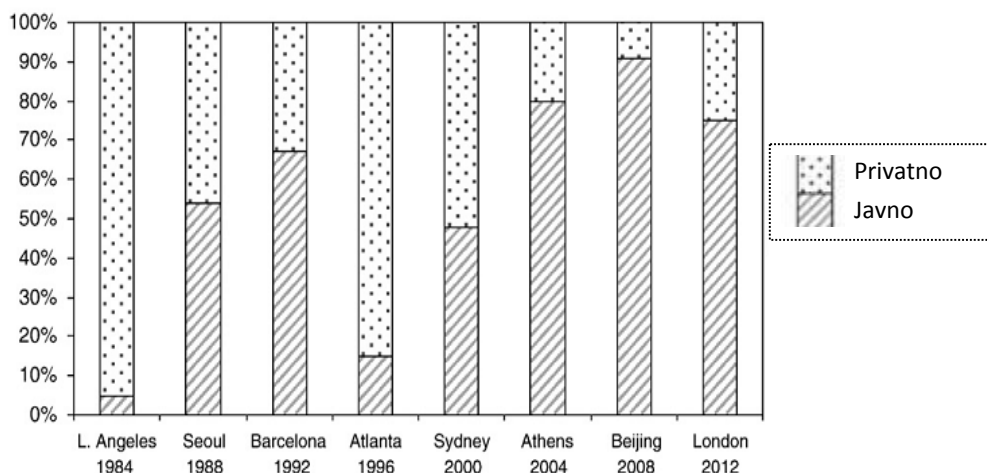
Olimpijske igre bi lahko razdelili na »drage« in »poceni«. Olimpijske igre so drage, če potrebujejo obsežne naložbe v prometno infrastrukturo, komunikacijske sisteme, ter gradnjo stanovanj in športnih objektov. Mesta Sydney, Barcelona, Seul, Montreal, Atene, Vancouver so veliko investirala v gradnjo športnih objektov in podporne infrastrukture in bi jih iz tega stališča šteli za drage (Preuss 2004). Olimpijske igre so občutno dražje za mesto ob nastopu ali koncu recesije, ko se število sponzorjev, pripravljenih investirati v igre, zmanjša. Primer za to so OI v Londonu 2012 - ob kandidaturi (l. 2007) je bilo število sponzorjev veliko večje kot ob nastopu gospodarske krize, ki je prisilila organizatorje v zmanjševanje porabe (Osborne in Kirkup 2008).

6.1 Financiranje olimpijskih iger

Olimpijske igre se financirajo tako iz privatnih kot iz javnih virov (gl. graf 6.1). Spodnja grafa prikazujeta stopnjo javnih in privatnih vložkov v olimpijske igre. ZDA izstopajo po količini privatnega (sponzorskega) financiranja OI in s tem povečanimi koristmi za mesta⁹. Baade in Matheson (2000) kljub temu opozarjata, da so kljub pozitivnemu rezultatu OI Los Angelesu in Atlanti prinesle manjše dobičke, kot so jih prireditelji poročali pred pričetkom iger. Glavni privatni sponzorji iger so medijske hiše, ki plačajo za pravice do prenosa iger v živo.

⁹ Poletne OI v Los Angelesu so mestu prinesle dobiček, po mnenju Baade in Matheson (2000) zaradi tega, ker so bile edine kandidatke za gostujoče mesto OI za tisto leto. Posledično je L.A. lahko sklepal pogodbo z monopolnim IOC (mednarodni olimpijski komite) po svojih pogojih. Kadar se več mest poteguje za gostitelja iger pred odborom IOC, lahko ta teoretično dviguje zahteve, dokler se finančni rezultat za mesto ne približa 0 (Baade in Matheson 2000).

Graf 6.1: Delež privatnega/javnega financiranja OI med 1984 in 2012.

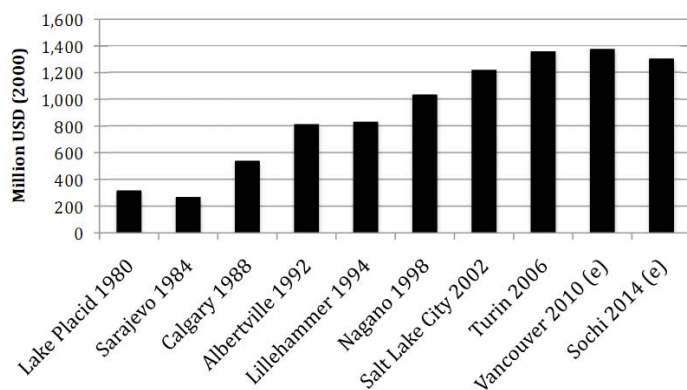

Vir: Kasimati in Dawson (2009, 141).

Pomemben dejavnik, ki vpliva na dobičkonosnost iger, je gospodarsko stanje pred in med igrami (Preuss 2008). V primeru, da so mesta v času kandidature za gostitelja OI v stanju gospodarskega vzpona, se čez pet let lahko zgodi, da se znajdejo v recesiji, in s tem povezanimi problemi pri iskanju sponzorstva iger. Primer za to so OI v Londonu 2012 (O'Connor 2008). Količina kapitala, potrebnega za izvedbo OI, je odvisna predvsem od podporne infrastrukture (objektov in prometnih povezav, ki so že na razpolago) (Preuss 2004).

V zadnjih tridesetih letih so se stroški prirejanja zimskih OI povzpeli iz 200-300 mio \$ na 1,2 - 1,4 mia \$ (gl. graf 6.2). Financiranje OI tako predstavlja vedno večji podvig za mesto, ki jih organizira.

Graf 6.2: Naraščanje stroškov olimpijskih iger med leti 1980 in 2014.

Vir: Müller (2009, 195).

6.2 Učinki olimpijskih iger

Socialne, kulturne, okoljske, politične, gospodarske in športne zapuščine so »ne samo največja privlačnost, temveč tudi največje neznanke velikih dogodkov« (Horne in Manzenreiter 2006, 2). Po Spillingu (1998) bi industrijske učinke olimpijskih iger lahko označili kot prehodne – večina ekonomske aktivnosti se zgodi pred, med, ali kratek čas po igrah, in večina sektorjev se vrne v prvotno stanje hitro po koncu iger. Dolgoročni učinki so tako neznatni v primerjavi z visokimi stroški na račun iger, še posebej, če se nova infrastruktura ne vključi v gospodarstvo države gostiteljice.

Najpogosteje uporabljena analiza OI v literaturi je analiza ekonomskih učinkov, ta pa lahko »preceni koristi, podcenjuje stroške in je v interesu krovne organizacije, IOC-a (Mednarodni olimpijski komite)« (Matheson 2006, 3). Neupoštevanje oportunitetnih stroškov ostaja osnovna težava pri teh analizah: ugodnosti, ki so jih mesta imela od gostovanja dogodka, spremljajo velike omejitve. Ne le to, zdi se, da so napovedi o koristih teh dogodkov skoraj vedno napačne: Crompton (1995) v svojem prispevku opozarja na netočnosti, ki prispevajo k temu; med njimi so naslednje: »uporaba napačnih podatkov o dohodkih gospodinjestev, potvarjanje podatkov o zaposlitvi, uporaba neprimernih spremenljivk, nenatančna opredelitev prizadetega območja, napačno računanje ekonomskih koristi, opustitev oportunitetnih stroškov, merjenje le koristi in izpuščanje stroškov« (Crompton 1995, 16).

Naslednji članki opozarjajo na ta dejstva in na dodatne nepravilnosti pri obravnavanju OI. Za primer vzemimo pregled nekaterih študij ekonomskih učinkov, izvedenih za OI med leti 1984 in 2012 (po Kasimati 2003).

Spodnja tabela (6.3) prikazuje študije ekonomskih učinkov zadnjih olimpijskih iger (povzeto po Kasimati 2003). Čeprav se na prvi pogled zdi, da imajo olimpijske igre pozitiven učinek na mesto, je pri tem treba biti previden – študije ekonomskih učinkov za razliko od analize stroškov in koristi ne štejejo javnih izdatkov za izvedbo OI za stroške, ali ustvarjenih služb za čas iger kot delne oportunitetne stroške¹⁰, in precenjujejo vpliv turistov.

¹⁰ V prvem poglavju sem omenila, da če tudi OI ustvarjajo službe, so te začasne narave in privabljajo usposobljene kadre iz drugih sektorjev, v katerih bi bolj koristili. V regijah, kjer primanjkuje služb (npr. Atene), je ta oportunitetni strošek nižji kot v gospodarsko dobro razvitih regijah, kot je Vancouver z okolico. Te službe so pogosto financirane iz državne blagajne.

Tabela 6.3: Pregled študij ekonomskih učinkov nekaterih OI med leti 1984 in 2004.

<i>Poletne OI</i>	<i>Avtor študije</i>	<i>Ekonomski učinek (milijard \$)</i>	<i>Št. turistov (v milijonih)</i>	<i>Nove službe</i>	<i>Termin</i>
Washington (kandidat)	Fuller in Clinch, 2000	5,3	1,3	69.758	2012
Houston (kandidat)	Airola in Craig (2000)	4,3	0,8	64.216	2012
Atene, 2004	Papanikos, 1999	15,9	5,9	445.000	1998-2011
Atlanta, 1996	Humphreys in Plummer, 1995	5,1	1,1	77.028	1991-1997
Barcelona, 1992	Brunet, 1993, 1995	0,03	0,4	296.640	1987-1992
Seul, 1988	Kim in drugi, 1989	1,7	Ni podatka	336.000	1982-1988
Los Angeles, 1984	Economics Research Associate, 1984	2,3	0,6	73.375	1984

Vir: Kasimati (2003, 439).

Kasimati (2003) je po analizi vseh študij ekonomskih učinkov ugotovila, da so bile izvedene pred nastopom iger, niso temeljile na primarnih virih, in so bile v glavnem financirane s strani organizatorjev iger, tj. mednarodnega Olimpijskega komiteja ali lokalne uprave (so torej lahko pristranske). Ugotovila je, da so gospodarski učinki verjetno napihnjeni, saj študije niso upoštevale omejitev na strani ponudbe, kot so izrivanje naložb, podražitev zaradi pomanjkanja virov in pregnanih turistov, ki bi bili v mestu, če olimpijskih iger ne bi bilo tam, ali pa bi bili tam tudi, če se igre ne bi izvajale. Tudi Preuss (2004) ugotavlja, da leži problem v tem, da je bila večina teh analiz izvedena pred pričetkom iger in na račun izvajalcev OI, ne javnosti, ki jih financira. Analize stroškov in koristi so drage, politiki pa jih ne poznajo in jih ne znajo uporabljati.

Poleg študije Shaffer in drugi (2003), ki opozarja na netočnosti, povezane z izvedbo študij ekonomskih učinkov za OI, Giesecke in Madden (2007) opozarjata, da študije ekonomskih učinkov ne obravnavajo javnih izdatkov kot stroškov in da precenjujejo povečan vpliv turizma. V njuni ex-post analizi sta ugotovila, da OI v Sydneyu (2000) »niso prispevale k povečanemu turizmu, same igre pa so naredile državi 2,1 milijard \$ izgube« (Giesecke in Madden 2007, 10). Iz teh razlogov so omenjeni avtorji označili analize ekonomskih učinkov, izvedenih za OI, za neprimerne, zavajajoče in pristranske.

Yaxiong Zhang and Kun Zhao (2007) poročata, da so OI vplivale na pozitiven gospodarski razvoj v Pekingu ter na območja zunaj Pekinga. Hkrati s to analizo so se pojavila poročila s strani varuha človekovih pravic, da je bilo v namen OI prestavljenih približno 1,5 milijona prebivalcev Pekinga za čas iger, mnogi od njih pa so bili pregnani proti njihovi volji, kar je sprožilo ostre zavrnitve s strani Kitajske vlade, ki trdi, da je premestila le 6000 ljudi (Back 2007).

Primer naraščajočih stroškov olimpijskih iger so OI v Atenah 2004. OI so Atene stale skoraj 11 milijard \$, kar je dvakratnik predvidenih stroškov v času kandidature; samo za varnost so odšteli 1,2 milijarde \$. Od tega je 2,5 milijardi \$ prispeval olimpijski komite (iz prihodkov od prodaje vstopnic, televizijskih pravic, olimpijskega loga, prodaje izdelkov in sponzorstev), ostalih 8,5 milijard \$ pa država (oz. davkoplačevalci) (greekembassy.org 2004). Ta znesek ne vsebuje dodatnih stroškov, nastalih iz potrebe po hitri izgradnji velikih infrastrukturnih projektov v zadnjih mesecih pred igrami. Nekaj let po igrah se več kot polovica prizorišč OI v Atenah skoraj ne uporablja več ali pa so prazna in zanemarjena, strošek letnega vzdrževanja ostalih prizorišč pa je 500 milijonov \$. Na namigovanja, da so OI prispevale k skorajšnjemu bankrotu Grčije, je predsednik olimpijskega komiteja odgovoril, da »je bil obseg finančnih težav države (nacionalni dolg 382 milijard \$) preprosto prevelik, da bi ga pripisali OI« (Casert, Dunbar in Wilson 2010, 1).

Podoben primer so OI v Londonu 2012: stroški OI za davkoplačevalce so se potrojili iz 2,4 milijarde £ ob kandidaturi na 9,3 milijarde £ (ali 13,3 milijarde \$) danes. (O'Connor 2008). »Če bi vedeli takrat, kar vemo danes, ali bi kandidirali za igre? Vsekakor ne«, je po poročanju Telegraph UK dejala ga. Jowell, pomožna ministrica, zadolžena za OI 2012 (Kirkup in Osborne 2010, 1). The Times poroča, da se je pred nedavnim pojavil 250 strani dolg dokument, v katerem je takratnji predsednik vlade Tony Blair s podpisom avtoriziral kandidaturo za OI kljub temu, da v dokumentu »ni bilo jasnih dokazov, da bodo igre prispevale k gospodarskim donosom ali privabile več ljudi k igranju športa«, kar je prispevalo k še večji opoziciji iger (O'Connor 2008, 1).

Iz teh primerov bi povzela, da čeprav organizacijski komite ali vlada izvajajo analize ob kandidaturi za OI, so te po navadi analize ekonomskih učinkov, ki ne upoštevajo vseh stroškov in so neprimerne za ta dogodek. Mesto, ki kandidira za gostitelja OI mora upoštevati nepredvidene stroške, izhajajoče iz visokih stroškov izgradnje novih športnih objektov (npr. Atene 2004) kot

tudi izpada sponzorjev zaradi kreditnega krča med recesijo (npr. London 2012), stroškov pospešene izgradnje športnih objektov (Atene 2004) ali drugih razlogov, povezanih z izpodrivanjem lokalnega gospodarstva (npr. Vancouver 2010): usposobljena delovna sila, ki bi lahko delovala na drugih delovnih mestih, tako dela na kratkotrajnih olimpijskih igrah, financiranih iz javnega proračuna.

Vsi ti razlogi govorijo v prid moji hipotezi, da so bile številne dosedanje olimpijske igre s stališča analize stroškov in koristi neutemeljene in drage za davkoplačevalce. Preden se mesta/države odločijo biti gostiteljice športnih prireditev, bi morale izvesti omenjeno analizo, da se prepričajo, če so OI v interesu davkoplačevalcev. Pomembno je, da se pobudnike športnih dogodkov obvesti o uporabnosti analize stroškov in koristi v odločevalnem procesu in se jih seznaniti z možnimi negativnimi posledicami OI za lokalno gospodarstvo.

6.3 Športni mega-dogodki

Olimpijske igre so športni mega dogodek, tj. zelo velik športni investicijski projekt. Paradoks mega projektov je v tem, da so kljub slabi uspešnosti in visokemu tveganju projektov vedno bolj pogosti: navdušenje nad gostitvijo mega-športnih prireditev se je močno povečalo v zadnjih dvajsetih letih, čeprav so raziskave poudarile velike razlike med napovedanimi in dejanskimi gospodarskimi in negospodarskimi učinki (Flyberg 2003).

Baade in Matheson (2002, 129), sta ugotovila, da so mesta, ki so gostila svetovno nogometno prvenstvo 1994, »zabeležila padec v skupni vrednosti 4 milijarde \$ v primerjavi z njihovo napovedano rastjo v primeru, če do prvenstva ne bi prišlo«. Prvi poskus vrednotenja UEFA 2012 na Poljskem in v Ukrajini sta izvedla Humphreys in Prokopowicz (2004 v de Nooij in drugi 2010); njuna CBA kaže, da bodo stroški gostovanja dogodka najverjetneje presegali neposredne koristi, končni rezultat pa je odvisen od dejavnikov, kot so izboljšave v prometni infrastrukturi in dolgoročna stopnja povečanja turizma.

De Nooij in drugi (2010) so izvedli analizo stroškov in koristi za svetovno prvenstvo v nogometu 2018 na Nizozemskem in prikazali, da bo najverjetneje predstavljalo veliko finančno breme za državo (-1,1 milijarde € v najslabšem, +400mio € v najboljšem primeru). Izračunali so, da bi bil

izkupiček iger nenegativen, če bi prebivalci Nizozemske bili pripravljene plačati v povprečju 9€/osebo za nematerialne koristi, povezane s prireditvijo, kot so povečano veselje, gradnja nacionalne identitete, ponos ter občutek pripadnosti (de Nooij in drugi 2010). Nematerialne koristi, povezane z spektaklom, predstavljajo mejnik pri upravičenosti športnih dogodkov za nemalo prireditev. Ali vrednost teh koristi odtehta stroške in tveganja, povezana z organizacijo OI, je osrednje vprašanje za oblikovalce javne politike in javnosti.

Nenazadnje organizatorji projektov nemalokrat kršijo ustaljeno prakso dobrega upravljanja, preglednosti in sodelovanja v političnih in upravnih odločitvah. Korupcijska komisija v Indiji je prejela pritožbo, da je bilo na 2010 Commonwealth igrah v Indiji odtujenih do 1,8 milijarde \$ sredstev (bbc.co.uk 2011). OI v Salt Lake City je pretresla novica, da je IOC prejel podkupnino ob kandidaturi mesta (Matheson 2008), nekdanji grški minister za promet pa je bil obtožen, da je prejel več kot 123.000 \$ od korporacije Siemens leta 1998, v času kandidature Aten za OI (Casert, Dunbar in Wilson 2010).

7 Zaključek

Olimpijske igre so športni, gospodarski in kulturni mega-dogodek, ki ga za kratek čas spremlja svetovna javnost. V nalogi sem raziskala finančne posledice tega dogodka za gostujoča mesta. Navadno se domneva, da bo obseg OI ustvaril velike in trajne koristi za mesto, žal pa OI pogosto zaslepijo gostitelje iger s svojo velikostjo in bliščem, tako da podcenijo velikost stroškov. Ne le to, večji del denarnih koristi (npr. prihodki iz prodanih vstopnic, oddanih pravic, trženja), gre za organizacijo OI, izvedeno s strani športne federacije, medtem ko je večina stroškov kritih s strani države¹¹. Kljub temu obstaja močna konkurenca med državami kandidatkami za pravico do organiziranja turnirjev, kot so olimpijske igre in svetovna prvenstva.

Čeprav so vlada Britanske Kolumbije in Intervistas ocenili, da bo imel Vancouver številne koristi od Iger, so Shaffer in drugi (2003) opozorili, da so bile v teh študijah storjene napake. Te študije niso bile analize stroškov in koristi, pač pa analize ekonomskih učinkov, ki imajo številne pomanjkljivosti: v resnici se je večina ustvarjenih delovnih mest zapolnila z že zaposlenimi delavci

¹¹ OI se financirajo iz javnih in privatnih virov; večina OI do sedaj je bila financirana predvsem iz javnih virov (gl. poglavje 6.1: Financiranje olimpijskih iger).

in ne brezposelnimi, infrastrukturni stroški so bili ogromni, oportunitetni stroški niso bili upoštevani, »zapuščina« OI za Vancouver pa je vprašljiva. To govori v prid moji prvi hipotezi: zimske olimpijske igre v Vancouvru po Shaffer in drugi (2003) niso bile upravičene, sej je bila vsota vseh stroškov, ki so jih predstavljale za davkoplačevalce, večja od vsote koristi, ki so jim jih prinesle, in sicer za kar 1,3 milijarde CAD (Shaffer in drugi 2003).

Kasimati (2003) dodaja, da študije ekonomskih učinkov ne upoštevajo omejitev na strani ponudbe, kot so izrivanje naložb, podražitev zaradi pomanjkanja virov in pregnanih turistov, ki bi bili v mestu, če olimpijskih iger ne bi bilo tam, ali pa bi bili tam tudi, če se igre ne bi izvajale. Študija ekonomskih učinkov je najpogosteje uporabljena analiza v literaturi o OI ter glavno orodje izvajalcev OI, kljub temu da je analiza stroškov in koristi veliko primernejša metoda. Analize stroškov in koristi so namreč drage za izvajalce (vlado), politiki pa jih ne poznajo in/ali jih ne znajo uporabiti. To je predstavljalo največjo raziskovalno omejitev v moji nalogi, saj je bilo težko najti literaturo prav za analizo stroškov in koristi OI in sem tako morala prikazati pomanjkljivosti izvedenih študij ekonomskih učinkov.

Olimpijske igre v Vancouvru niso bile edini mega dogodek z dvomljivim finančnim učinkom za njihove plačnike, davkoplačevalce (Kasimati 2003; Matheson 2006; Giesecke in Madden 2007; de Nooij in drugi 2010). Dobičkonosnost mega športnega dogodka je odvisna od razpoložljivosti podporne infrastrukture v mestu, deleža privatnega investiranja v projekt, (ki je odvisen od gospodarskega cikla in predpisov v gostujoči državi), stopnje izpodrivanja lokalnega gospodarstva (velikosti oportunitetnih stroškov) in vrednosti nematerialnih koristi, ki so jih deležni prireditelji. Isti dogodek ima tako drugačen izid za različna mesta, najbolj pa se spleča prebivalcem mest, ki imajo dobro podporno infrastrukturo in/ali so deležni visoke stopje privatnega investiranja v mega športni dogodek (npr. OI v L.A. 1984, Atlanta 1996 in Salt Lake City 2002). Večina mest ob kandidaturi za OI ni imela zadostne podporne infrastrukture (npr. Sydney 2000, Atene 2004, Vancouver 2010, London 2012), ter je financirala OI pretežno iz javnih virov (Beijing 2008, Barcelona 1992). To potrjuje mojo drugo hipotezo, da številne pretekle olimpijske igre s stališča analize stroškov in koristi ne bi bile utemeljene, saj njihovi stroški za mesta presegajo koristi.

Najpomembnejši nasvet, ki ga lahko slovenska vlada upošteva v zvezi z gostovanjem velikega športnega dogodka (npr. Evrobasket 2013), je, da si pred kandidaturo previdno ogleda njegove pozitivne in negativne, kratkoročne in dolgoročne, vidne in eksterne učinke na lokalno

gospodarstvo. V ta namen je Evropska Komisija (2006) izdala delovni dokument, ki vsebuje natančna pojasnila za naročnike CBA, dokument pa vsebuje tudi postopek v okviru prijav za sofinanciranje projektov s strani nepovratnih sredstev EU - za dodelitev finančne podpore iz strukturnih skladov in Kohezijskega sklada ob predstavitvi velikih projektov je treba predložiti tudi podatke iz CBA (Evropska Komisija 2006, 3).

Tema finančnih učinkov mega dogodkov/projektov je kljub visokim stroškom, ki jih predstavljajo za javno blagajno, še zelo neraziskana. V literaturi se najpogosteje najdejo ali zelo splošne družboslovne teorije o pojavu mega projektov, ali pa, za davkoplačevalce neprimerne, študije ekonomskih učinkov. V prihodnosti bi bilo potrebno izvesti ex-post CBA analize mega dogodkov, da bi dobili bolj natančno sliko o finančnih učinkih teh dogodkov na mesta in države.

8 Literatura

1. Baade, Robert in Victor Matheson. 2000. Bidding for the Olympics: Fool's Gold? *Transatlantic sport: the comparative economics of North American and European sports* 10 (2): 127-151.
2. Barclay, Jonathan. 2009. Predicting the Costs and Benefits of Mega-sporting Events: Misjudgment of Olympic Proportions? *Economic Affairs* 29 (2): 62-66.
3. BBC. 2011. *Delhi Commonwealth Games chief Suresh Kalmadi remanded*, 5. maj. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-south-asia-13186190> (7. februar 2011).
4. Beck, Lindsay. 2007. Beijing to evict 1.5 million for Olympics. *Reuters*, 5. junij. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/idUSPEK12263220070605> (7. februar 2011).
5. Bellas, Allen in Richard Zerbe. 2006. *A primer for benefit-cost analysis*. Cheltenham (UK): Northampton (MA).
6. Boardman, Anthony, David Greenberg, Aidan Vining in David Weimer. 2002. *Cost-Benefit Analysis: Concepts and Practice*. New Jersey: Prentice Hall.
7. Brown, Richard in Harry Campbell. 2003. *Benefit-cost analysis: financial and economic appraisal using spreadsheets*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Burbank, Matthew, Charles Heying in Gregory Andranovich. 2002. Mega Events, Urban Development, and Public Policy. *The Review of Policy Research* 19 (3): 179-202.
9. Casert, Raf, Graham Dunbar in Stephen Wilson. 2010. Did the Olympics Bankrupt Greece? *Gold101*, 19. marec. Dostopno prek: <http://www.gold101.com/blog/index.php/did-the-olympics-bankrupt-greece/> (7. februar 2011).
10. Chinese Benevolent Association of Vancouver. 2010. *Annual Vancouver Chinese New Year Parade*. Dostopno prek: <http://www.cbavancouver.ca/parade.html> (7. februar 2011).
11. Crompton, John L. 1995. Economic impact analysis of sports facilities and events: eleven sources of misapplication. *Journal of Sport Management* 9 (1): 14-35.
12. De Nooij, Michiel, Marcel van den Berg in Carl Koopmans. 2010. *Bread or games? Social cost-benefit analysis of the World Cup in the Netherlands*. Dostopno prek: http://www.seo.nl/uploads/media/dp60_bread_or_games.pdf (7. april 2011).
13. Embassy of Greece in Washington, DC. 2004. *Cost of Athens 2004 Olympics*. Dostopno prek: <http://www.greekembassy.org/Embassy/content/en/Article.aspx?office=3&folder=200&article=14269> (7. februar 2011).

14. Espy, Richard. 1979. *The Politics of the Olympic Games*. California: University of California Press.
15. Evropska Komisija. 2006. *Navodilo za uporabo metodologije pri izdelavi analize stroškov in koristi*. Metodološki delovni dokumenti: Delovni document 4. Novo programsko obdobje 2007–2013. Evropska Komisija: Generalni direktorat za regionalno politiko. Dostopno prek: www.eu-skladi.si/ostalo/navodila-za-izvajanje.../CBA_26.11.2007.pdf (7. februar 2011).
16. Flyvbjerg, Bent, Nils Bruzelius in Werner Rothengatter. 2003. *Megaprojects and Risk*. Cambridge: Cambridge University Press.
17. Giesecke, James in John Maden. 2007. The Sydney Olympics, Seven Years On: An Ex-Post Dynamic CGE Assessment. Centre of Policy Studies, Monash University, Australia. Hardin, Garrett. 1968. The Tragedy of the Commons. *Science* 162 (3859): 1243-1248.
18. Horne, John in David Whitson. 2006. Underestimated Costs and Overestimated Benefits? Comparing the Outcomes of Sports Mega-Events in Canada and Japan. V *Sports Mega-Events: Social Scientific Analyses of a Global Phenomenon*, ur. John Horne in Wolfram Manzenreiter, 73–89. Oxford: Blackwell.
19. Horne, John in Wolfram Manzenreiter. 2006. An introduction to the sociology of sports mega-events. *The Sociological Review* 54 (2): 1–24.
20. Huffingtonpost. 2010. *Vancouver's 'Poverty Olympics' Protest Millions Spent On Winter Games*, 8. februar. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/2010/02/08/vancouver-poverty-olympi_n_453593.html (7. april 2011).
21. Hunter, William. 1988. Economic Impact Studies: Inaccurate, Misleading, and Unnecessary. *Policy Studies* 21 (3): 15-29.
22. Intervistas Consulting Inc. 2002. *The Economic Impact of the 2010 Winter Olympic and Paralympic Games: An update*. Dostopno prek: <http://www.intervistas.com/publications/publications.php> (7. februar 2011)
23. Kasimati, Evangelia in Peter Dawson. 2009. Assessing the impact of the 2004 Olympic Games on the Greek economy: A small macroeconometric model. *Economic Modelling* (26): 139–146.
24. Kasimati, Evangelia. 2003. Economic Aspects and the Summer Olympics: a Review of Related Research. *International Journal of Tourism Research* (5): 433–444.
25. Kirkup, James in Alistair Osborne. 2010. Tessa Jowell: Britain would not have bid for 2012 Olympics if we knew about recession. *Telegraph*, 12. november. Dostopno prek:

- <http://www.telegraph.co.uk/sport/othersports/olympics/london2012/3448188/Tessa-Jowell-Britain-would-not-have-bid-for-2012-Olympics-if-we-knew-about-recession.html> (7. april 2011).
26. Lah, Marko. 2005. *Temelji ekonomije*. Ljubljana: Maklen.
 27. Mackin, Bob. 2009. Vancouver releases secret Olympic Village documents. *The Hook*, 19. junij. Dostopno prek: <http://thetyee.ca/Blogs/TheHook/Olympics2010/2009/06/19/OlympicVillageReports/> (7. april 2011).
 28. Mackin, Bob. 2010. *Procrastination prevails in Olympic city*. Dostopno prek: <http://blogs.canoe.ca/vancouver2010/tag/pricewaterhousecoopers/> (7. april 2011).
 29. Matheson, Victor. 2006. Mega-Events: The effect of the world's biggest sporting events on local, regional, and national economies. *Department of Economics, College of the Holy Cross Faculty Research Series* (29): 6-10.
 30. McHugh, Darren. 2007. *A Cost-Benefit Analysis of an Olympic Games*. Doctoral Thesis. Queen's University: Department of Economics.
 31. Ministrstvo za Konkurenco, Znanost in Podjetništvo, provinca Britanska Kolumbija, Kanada. 2002. *The Economic Impact of the Winter Olympic & Paralympic Games*. Britanska Kolumbija: Capital Projects Branch. Dostopno prek: www.fin.gov.bc.ca/reports/Econ_Impact_2010_Games_Update.pdf (7. februar 2011).
 32. Müller, Martin. 2009. Measuring the regional economic impact of mega-events: what are the benefits of the 2014 Olympics for Sochi? *Professional training for the XXII Olympic and XI Paralympic Winter Games: problems and perspectives* (1): 192-201.
 33. O'Connor, Ashling. 2008. Olympics good for having a party but not much else, secret report warned ministers. *Timesonline*, 2. december. Dostopno prek: <http://www.timesonline.co.uk/tol/sport/olympics/article5270391.ece> (7. april 2011).
 34. Olympic.org. 2010. *Official website of the Olympic Movement*. Dostopno prek: <http://www.olympic.org/vancouver-2010-winter-olympics> (7. april 2011).
 35. Owen, Jeffrey. 2005. Estimating the Cost and Benefit of Hosting Olympic Games: What Can Beijing Expect from Its 2008 Games? *The Industrial Geographer* 19 (5): 102-117.
 36. Pennington, Bill. 2010. Inside the Rings: Drama and Delay in Alpine Skiing. *New York Times*, 14. februar. Dostopno prek: <http://vancouver2010.blogs.nytimes.com/2010/02/14/inside-the-rings-drama-and-delay-in-alpine-skiing/> (7. april 2011).

37. Preuss, Holger. 2004. *The economics of staging the Olympics: a comparison of the Games 1972-2008*. Northampton, Ma: Edward Elgar Publishing.
38. Roche, Maurice. 2000. *Mega-events and modernity*. London: Routledge.
39. Rolbin-Ghanie, Maya. 2008. It is All About The Land. *Dominionpaper*, 1. marec. Dostopno prek: <http://www.dominionpaper.ca/articles/1738> (7. april 2011).
40. Shaffer, Marvin, Alan Greer in Celine Mauboules. 2003. *Olympic Costs and Benefits*. Dostopno prek: http://www.policyalternatives.ca/sites/default/files/uploads/publications/BC_Office_Pubs/olympics_costbenefit.pdf (7. februar 2011).
41. Spilling, Olav. 1998. Beyond Intermezzo? On the Long-Term Industrial Impacts of Mega-Events: The Case of Lillehammer 1994. *Festival Management and Event Tourism* 5 (3): 101-122.
42. Stevens, Joe B. 1993. *Economics of Collective Choice*. Boulder: Westview Press.
43. VancityBuzz. 2010. *Vancouver Chinese New Year Parade 2010*. Dostopno prek: <http://www.vancitybuzz.com/2010/01/vancouver-chinese-new-year-parade-2010.html> (7. april 2011).
44. Wallace, Kathie. 2010. Human Trafficking Alive and Well for the 2010 Olympics. *Vancouverobserver*, 2. februar. Dostopno prek: <http://www.vancouverobserver.com/politics/commentary/2010/02/02/human-trafficking-alive-and-well-2010-olympics> (7. april 2011).